

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning
om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och
relationer vid Södra Ålidhemsskolan 6-9 i Umeå
kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Södra Ålidhemsskolan 6–9 avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Södra Ålidhemsskolan 6–9 den 7 maj 2024. Besöket genomfördes av utredarna Sara Lidegran och Caroline Engskär.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- två gruppintervjuer med elever
- två gruppintervjuer med lärare
- en intervju med rektorn
- dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Södra Ålidhemsskolan 6-9 i Umeå kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i flera delar** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande del:

- utveckla och organisera samverkan lärare emellan för att synliggöra olika perspektiv i undervisningen så att eleverna ges en helhetsbild av kunskapsområdet

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Södra Ålidhemsskolan 6-9 i Umeå kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i hög utsträckning** utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Uppföljning

Huvudmannen ska **senast den 17 december 2024** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån det identifierade utvecklingsområdet och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till

Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i flera delar utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är aktuell samt återkommande i flera ämnen och att det finns möjligheter till fördjupning inom kunskapsområdet. Lärarna kopplar kunskapsområdet till aktuella händelser och vardagshändelser. Vidare framgår att information från externa aktörer integreras i undervisningen om kunskapsområdet.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer tas upp i flera olika ämnen och att lärare arbetar aktivt med frågorna, men att undervisningen inte präglas av ämnesintegrering för att synliggöra olika perspektiv och ge eleverna en helhetsbild.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att lärarna arbetar medvetet för att låta eleverna undersöka olika föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt samt hur föreställningarna kan påverka människors livsvillkor. Lärarna arbetar också medvetet med vikten av samtycke. Vidare ger undervisningen eleverna möjligheter att utveckla kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck samt ett kritiskt förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i hög utsträckning utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att lärarna arbetar för att främja ett öppet klassrumsklimat där elever oavsett kön känner sig trygga att delta. Undervisningen är normmedveten.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att lärare hävdar de värden som läroplanen anger och markerar gentemot olämpliga kommentarer i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att eleverna blir delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen är återkommande, aktuell och fördjupad

Granskningen visar att undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer är aktuell och återkommande genom hela högstadiet samt att lärarna erbjuder eleverna fördjupning inom kunskapsområdet.

Elever och lärare beskriver att undervisningen i olika ämnen synliggör olika perspektiv på sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck. Lärare och elever uppger att undervisningen inom kunskapsområdet främst sker i ämnet biologi, de samhällsorienterande ämnena, religion, historia och samhällskunskap samt i ämnena svenska och svenska som andraspråk. Av intervjuerna framkommer att undervisningen i årskurs 7 innehåller teorier om könsskillnader samt att kunskapsområdet ingår i området lag och rätt. I årskurs 8 sker bland annat sexualundervisningen i biologi och ett större tematiskt arbete om kärlek i svenska. I årskurs 8 ingår också samtycke och relationer samt identitet och normer i de samhällsorienterande ämnena. I årskurs 9 har eleverna bland annat djupare diskussioner och gör etiska ställningstaganden om exempelvis abort, våld och hur personer med olika sexuella läggningar behandlas i världen.

Av intervjuer med eleverna framkommer vidare att lärarna i undervisningen kopplar kunskapsområdet till aktuella händelser och vardagshändelser. Eleverna berättar att de exempelvis diskuterat hur samkönade par bemöts i andra länder samt olika brott och överträdelser kopplat till kunskapsområdet. Exempelvis har de diskuterat en specifik händelse kring Spaniens förbundskapten i fotboll. Läraren i svenska som andraspråk använder nyhetsartiklar på lättläst svenska om händelser som berör temat och som eleverna kan känna igen sig i. Läraren uppger att hen låter olika frågor få utrymme under arbetets gång, exempelvis sådant som sker i sociala medier. En lärare uppger att hen letar efter exempel på situationer som eleverna utifrån deras ålder kan relatera till. Eleverna berättar att undervisningen är relevant och att lärarna anpassar nivån utifrån deras förkunskaper.

Vidare framgår att skolan bjuder in flera externa aktörer som tillför nya infallsvinklar till undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck. Elever och lärare beskriver hur skolan bland annat arrangerat en temadag med fokus på kunskapsområdet. Eleverna beskriver att temadagens budskap gav effekt på undervisningen och att det senare underlättade samtalen i klassrummet. Lärare uppger att de efter temadagen tog upp delar av innehållet i undervisningen och exempelvis visade filmer kopplade till programmet. Vidare framgår att lärare samverkar med kuratorn gällande arbetet med värdegrundsfrågor. Enligt den biträdande rektorn påminner kuratorn övrig personal om när de ska ta olika frågor i undervisningen, exempelvis om hedersrelaterat våld och förtryck.

Ämnesintegrerad undervisning

Sexualitet, samtycke och relationer tas upp i ett flertal ämnen men samordnas inte

Granskningen visar att skolan har ett gemensamt temaarbete, men att lärarna inte samverkar på ett strukturerat sätt om undervisningens moment och innehåll så att eleverna ges en helhetsbild av kunskapsområdet.

Av intervjuer med rektorn och lärarna samt huvudmannens dokumentation till Skolinspektionen framgår att skolans trygghetsteam har skapat ett årshjul för olika teman som lärarna ska ta upp i undervisningen så som "Snacka snyggt" eller "Stopp min kropp". Årshjulet ihop med den gemensamma temadagen om samtycke, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck utgör ett övergripande arbete som alla elever på skolan tar del av. Samtidigt framkommer det i intervjuer med rektorn och lärarna att utöver det arbete som trygghetsteamet initierar sker inget ämnesövergripande samarbete. Rektorn uppger att det saknas en medveten gemensam översikt av den ordinarie undervisningen inom kunskapsområdet. Lärarna beskriver att de vet hur ämneskollegor arbetar men att de i mindre grad är medvetna om vad som sker i andra ämnen. Några lärare uppger också att strukturen skulle kunna förbättras mellan ämnena med en tydligare röd tråd och styrning. Lärarna uppger att de kan se ett mervärde i att förbättra samordningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna möjlighet till kunskap om maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Granskningen visar att undervisningen innehåller kunskap om och problematisering av maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck. Undervisningen ger också eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt

förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier, däribland pornografi.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att undervisningen behandlar olika föreställningar om vad som är manligt eller kvinnligt och hur det kan påverka människors livsvillkor. Eleverna berättar i intervju att undervisningen i de samhällsorienterande ämnena innehåller många diskussioner om ämnet. En elev berättar exempelvis att deras lärare har tagit upp hur det är att vara kvinna respektive man i olika länder. Lärare beskriver att de också belyser manligt och kvinnligt och hur det kan påverka människors livsvillkor ur ett historiskt perspektiv. En lärare i svenska och svenska som andraspråk berättar att eleverna får läsa romaner och andra texter vars tema berör könsroller och makt. Elever får också ta del av bilder på kvinnor och män och reflektera över hur en man och en kvinna förväntas vara. Skolinspektionen har tagit del av undervisningsmaterial från bland annat ämnet biologi där det finns diskussionsfrågor som berör könsroller och föreställningar om kön. Vidare uppger eleverna att de har tagit del av program från Utbildningsradion om hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och att de har diskuterat pornografi i bland annat ämnena svenska och biologi.

Av intervjuer med elever, lärare och rektorn samt inkommen information framkommer vidare att undervisningen problematiserar maktstrukturer kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans arbete sker både i övergripande temaarbete och inom undervisningen. Eleverna berättar om att aktörer utifrån kommit och föreläst om hedersrelaterat våld och förtryck och att eleverna sedan fick prata om ämnet i undervisningen. Eleverna berättar att diskussioner om hedersrelaterat våld och förtryck är frekvent förekommande i flera ämnen. Lärare i svenska, samhällskunskap, historia och religion uppger att hedersbegreppet behandlas, exempelvis genom texter som eleverna läser och inom området lag och rätt. En lärare uppger exempelvis att hen beskriver heder ur en historisk kontext med exempel från Sverige eller övriga Europa. Lärare beskriver i intervju hur de i undervisningen är medvetna om att de kan ha elever som lever inom hederskulturer och att heder som begrepp finns med hela tiden när de träffar eleverna. Rektorn uppger att lärarna har deltagit i en utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck.

Undervisningen handlar om människors situation och erfarenheter samt betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke

Granskningen visar att eleverna får leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter samt betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Av intervjuer med eleverna och lärarna framkommer att eleverna bland annat arbetar med ett större tematiskt arbete i ämnet svenska om kärlek och i det ingår

att reflektera kring relationer och leva sig in i och förstå andra människors perspektiv. Läraren i svenska berättar att eleverna exempelvis läser en roman och ser en film som berör friskfaktorer och trygga relationer. Läraren berättar även att de yngre eleverna får diskutera vänskap, hur man är mot varandra och vad man ska tänka på. En lärare i biologi beskriver att hen pratar om hur det är att vara kär, hur man gör slut och hur man visar att man är intresserad av någon. Läraren uppger att hen gör det i samband med sexualundervisningen i årskurs 8. I ämnet engelska tar lärarna upp hur det är i olika engelsktalande länder, exempelvis Indien och Pakistan, eleverna tar då bland annat del av en serie om ungdomar som berör relationer.

Av intervjuer med lärare och elever framkommer att undervisningen i flera årskurser och ämnen handlar om betydelsen och vikten av samtycke utifrån ett socialt, juridiskt och relationellt perspektiv. Eleverna får till exempel problematisera vad som är ett ja och ett nej och dess gråzoner. Av intervjuer framgår att samtycke även behandlas som ett bredare begrepp. En lärare berättar att eleverna bland annat arbetar med samtycke i samband med mänskliga rättigheter, en annan lärare beskriver att de visat material från polisen om samtycke och att sprida bilder. Lärarna säger att det är bra att luta sig mot samtyckeslagen i dialogen med eleverna. Lärarna pratar även om samtycke utifrån hur eleverna uppträder mot varandra i skolan. Om en elev inte vill att någon ska ta på eleven så ska det respekteras.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det finns förhållningssätt i undervisningen för att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala

Granskningen visar att lärarna arbetar med tydliga ramar och skapar förutsättningar för att flickor och pojkar vill och vågar reflektera och samtala om sexualitet, samtycke och relationer.

Såväl flickor som pojkar beskriver i intervjuerna att det är en god stämning i klassrummet när lärare undervisar inom kunskapsområdet. Flickorna och pojkarna berättar att elever får vara olika och att det inte tillhör vanligheten med negativa kommentarer eller andra störande moment i klassrummet. Lärarna berättar att de tydliggör förhållningssätt som gäller i klassrummet när elever arbetar med sexualitet, samtycke och relationer. Eleverna får veta att de kan ställa frågor, men att de inte får vara nedlåtande. Lärarna fördelar ordet och det fungerar enligt eleverna bra. Eleverna berättar att om det blir för laddat så avbryter läraren samtalet och tar upp diskussionen senare. Det finns också allmänna regler exempelvis vad som gäller inspelning med mobiltelefon. Eleverna har bestämda platser för att skapa ett bra klimat i klassen. Lärare och elever beskriver olika strategier så som att låta diskussioner börja i par eller mindre grupper för att därefter samla ihop elevrösterna i helklass. Både rektorn, lärare och elever lyfter en heterogen elevgrupp på skolan som något positivt för ett tillåtande klimat. En elev säger att mångfalden av etnicitet gör att det inte finns något rätt sätt att vara på och att det blir lättare att avvika från gängse norm. Rektorn berättar att skolan intervjuar elever i årskurs 9 och att de då får goda omdömen när det gäller tryggheten på skolan. Den biträdande rektorn uppger att skolan också har höga mätetal i de områden som handlar om att respektera varandras olikheter. Rektorn berättar att resultaten visar att det relationsbärande arbetet som görs på skolan är bra.

Undervisningen synliggör och utmanar begränsande normer

Granskningen visar att undervisningen är normmedveten och ger elever möjlighet att reflektera över könsroller, identitet och sexuell läggning.

Rektorn uppger att skolan har erfarna lärare som möter eleverna och försöker utmana elevernas föreställningar och resonemang. Av intervjuer med lärare och elever framkommer att lärare arbetar med identitet och normer bland annat genom att visa och diskutera innehåll i tv-program eller frågeställningar så som hur det känns om två flickor går hand i hand jämfört med två pojkar. Lärare tar upp om sexuell läggning och hur heteronormen skapades. En lärare berättar att hen går igenom normer ur ett historiskt perspektiv och beskriver hur det som betraktas som manligt och kvinnligt har varierat genom historien. Av intervjuer med elever och lärare framkommer att lärare inte undviker laddade frågor. Lärare uppger att det exempelvis finns elever på skolan som är avståndstagande till homosexualitet och att vissa elever bland annat har reagerat starkt på Pride-flaggor. Lärarna beskriver hur de är aktiva i sådana situationer och för en dialog med eleverna. En lärare berättar att alla har rätt att ha en åsikt och att utveckla sina åsikter i egen takt. Rektorn berättar i intervju att skolan även har ett gott stöd av huvudmannen i den typen av frågor och att skolan ska arbeta mer med frågor som kan verka polariserande på skolan och i det ta hjälp av kommunen.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger**Värdegrundsfrågor fördjupas genom samtal i undervisningen och det finns rutiner för att bemöta intolerans**

Granskningen visar att lärarna arbetar aktivt med respekt i klassrummet och tillrättavisningar sker balanserat och riktar sig till de elever som det berör. I de fall det behövs fördjupar lärarna värdegrundsfrågor i undervisningen.

Eleverna i intervju beskriver att det är ovanligt att någon i klassrummet uppträder utan förståelse för andra människors olikheter i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Eleverna uppger vidare att lärarna agerar kraftfullt vid handlingar som kan betraktas som kränkande. Eleverna berättar att de har tillräcklig insikt i ett respektfullt bemötande för att det inte ska förekomma. Elever berättar att om en elev spontant säger något opassande reagerar läraren och har ett samtal i klassrummet om varför uttalandet är negativt. Även rektorn och lärarna uppger att de markerar om elever uttrycker sig negativt och att det kan anmälas om det är allvarligt. Vidare framkommer att det sker ett aktivt och långsiktigt arbete med gruppdynamiken i klasserna och att eleverna får lära om respekt för varandra vilket gör att eleverna är trygga i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Elevdelaktighet

Undervisningen utgår från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet

Granskningen visar att det finns metoder för att göra elever delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen.

Av intervjuer med elever och lärare framkommer att skolan använder olika tillvägagångssätt i olika ämnen för att samla in elevernas synpunkter på undervisningen. Lärarna berättar att elever kan bidra med frågor inledningsvis och därmed styra vad undervisningen ska innehålla. En lärare berättar att eleverna ibland kan tipsa om material och att hen då kollar upp om det är bra material som går att nyttja. En annan lärare berättar att hen i förväg frågar eleverna anonymt vad eleverna tycker är extra viktigt i planeringen och att hen har fått bra förslag så som abortlagen, mens och pornografi. En elev beskriver att lärarna kan ge olika alternativ på arbetsuppgifter i klassrummet som eleverna får välja mellan. Elever berättar att de också får ge synpunkter på genomförandet efter större aktiviteter. Vidare framkommer att elevrådet har gett inspel inför programmet på temadagen, vars dokumentation Skolinspektionen tagit del av. Den biträdande rektorn uppger att alla klasser också är med och utvärderar och analyserar resultaten från elevenkäten som bland annat innehåller frågor som berör kunskapsområdet, vilket eleverna bekräftar att de har gjort.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- utveckla och organisera samverkan lärare emellan för att synliggöra olika perspektiv i undervisningen så att eleverna ges en helhetsbild av kunskapsområdet

I läroplanen framgår det att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.¹ Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter

¹ Lgr22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²

Av granskningen framkommer att sexualitet, samtycke och relationer tas upp i flera olika ämnen och att lärare arbetar aktivt med frågorna, men att undervisningen inte präglas av ämnesintegrering för att synliggöra olika perspektiv och ge eleverna en helhetsbild. Genom att samordna sin undervisning och få kännedom om vad andra lärare undervisar om och förhåller sig till kan lärarna närma sig kunskapsområdet tillsammans, skapa en helhet för eleverna där olika ämnen bidrar med olika perspektiv som leder till fördjupning i ämnet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att utveckla undervisningen så att undervisningen präglas av ämnesintegrering för att synliggöra olika perspektiv och ge eleverna en helhetsbild. Rektorn kan ge lärarna förutsättningar att samordna olika ämnesområden så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som helhet samt att det behandlas återkommande i undervisningen. Skolverket har material som kan användas i detta [Skolverket Stöd-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen](https://www.skolverket.se/om-skolverket/utredningar/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredaren Sara Lidegran. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Ewa Mölleryd och Caroline Engskär deltagit.

² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning ger eleverna en helhetsbild

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.³

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁴ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.⁵

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁶ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁷

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.⁸

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.⁹

³ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁴ 1 kap. 4 § skollagen.

⁵ 1 kap. 4 § skollagen.

⁶ 1 kap. 5 § skollagen.

⁷ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

⁸ 2 kap. 25 § skollagen.

⁹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*.

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.¹⁰

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹¹

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹²

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges

¹⁰ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

¹¹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹² Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹³

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹⁴ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹⁵ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.¹⁶

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.¹⁷

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁸

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå

¹³ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

¹⁴ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

¹⁵ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

¹⁶ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁷ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.¹⁹

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²⁰

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²¹

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²² Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²¹ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²² Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.